

Bulletin european

Anul VII, nr. 73

Noiembrie 1980

Noi Tracii

Fondator: Prof. Dr. Josif Constantin Drăgan

SENTIMENTUL DACIC ÎN POEZIA ROMANEASCĂ

Ion Buzași

Trei veacuri de poezie românească (de la Dosoftei la Aurel Șorobeta) demonstrează permanența unei teme majore a liricii noastre: tema dacică. O temă profund și elevat patriotică, de omagiere a strămoșilor, conturând imaginea închipuită de Români, prin poeți, despre îndepărtata lor origine geto-dacică. O temă ce argumentează cu mijloacele artei cuvântului aserțiunea lui G. Călinescu: "Cea mai curată prejudecată întreținută de noi înșine și de străini este că suntem o națiune tânără, bineînțele în stare de un frumos viitor...Nici datele istoriei, nici examenul etnologic nu confirmă tinerețea noastră. Noi suntem în fond Geți, și Geții reprezintă unul din cele mai vechi popoare autohtone ale Europei, contemporane cu Grecii, cu Celții, cu grupurile italice anterioare imperiului roman".

Poezia a intuit acest adevăr istoric. Într-o vreme când în istorie și lingvistică exagerările latiniste îl făceau pe Hașdeu să lanseze patetica interogație "Perit-au Dacii?" în versurile poezilor români se manifesta vibrant, în felurite ipostaze, un sentiment dacic.

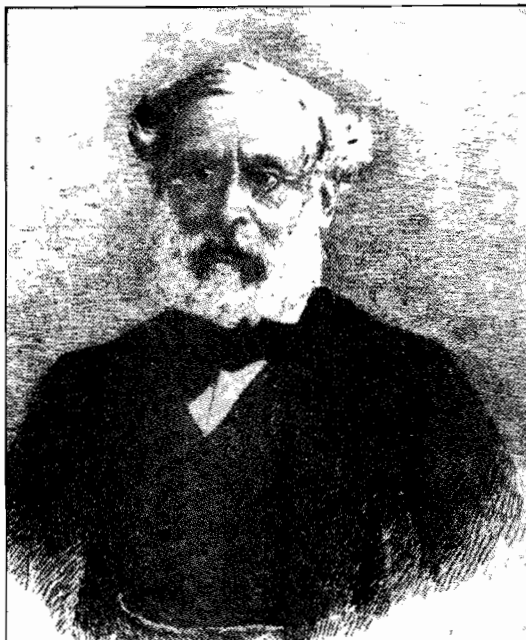
O primă ipoteză este legată de *mitul etnogenezei* simbolizând constituirea însăși a poporului român. De el a fost atras mai întâi Gheorghe Asachi în legenda versificată *Dochia și Traian*, povestind *împietrirea Dochiei cu oile sale*, urmărită de Traian. Ca o personificare etnică *Dochia-Dacia* mitul apare mai târziu în poezia lui Vasile Voiculescu. Strâns legată de mitul etnogenezei este evocarea *luptelor daco-romane*, temă care a inspirat cele mai multe epopei sau încercări de epopee din literatura noas-

tră: Bolintineanu scrie *Traianada*, G. Baronzi *Daciada*, Al. Pelimon *Traian în Dacia, rezbelul Romanilor cu Dacii, la anul 102-105*, Aron Densușianu *Negriada* și Eminescu *Memento mori*. Caracteristica esențială a evocărilor menționate este că nu stăruie în prezentarea luptelor în învingători și învinși, ci pe procesul de contopire etnică, pe îmbinarea elementelor definitorii a două mari și vrednice popoare care s-au completat unul pe altul. La Gheorghe Asachi numai, sub influența scrierilor istorice ale lui Petru Maior, se vorbește despre ‘deșertarea Daciei de locuitori’ și în consecință de originea pur romană a Românilor. Pe Columna lui Traian poetul vede cum “Istrul se pleacă Iasienei legioane/ Cum cu patria sa pare-a Decebalului oștean/ Și cum în deșearța Dacie popor nou se-ntemeiază,/ De-unde limba, legi și nume a Românilor durează”. Peste decenii, ca într-un veritabil studiu cu accentuat caracter polemic îi răspunde Miron Radu Paraschivescu în *Zei pieriți*: “Facem parte dintre coloni/ Adică dintre cei mai viteji și blajini,/ Căci colonii și-au trimis în pământuri străine/ Să le cucerească/ Vitejii,/ Dar își lasă-n ele/ Când se retrag/ Casele și scutelnicii/. Dar localnicii ce-ar fi făcut? mă întreb./ Dintre ei nu fac parte/ De fel?” Și legendele cu ecouri în poezie sunt reamintite ironic: “S-au sinucis toți la Sarmisegetuza/ Pe jos sau de pe cal/ Luând ceaiul de cucută drept pelin/ Ori au murit de sete, ori/ S-au omorât între ei/ In lipsă de alt sânge-al pământului/ De când Burebista le-a desfundat viile?/”

Sunt evocate locuri și vestigii daco-romane: Valul lui Traian (de Alecsandri, Dragoș Vrânceanu, Ioan Sofia Manolescu), Kogaionon, muntele sacru al Dacilor de Cezar Boliac, Ion Caraion, Teodor Balș, Aurel Șorobeta, Sarmisegetuza - de către Ioan Nenițescu și Darie Novăceanu, Ranisstorum - legendarul oraș al asasinării lui Decebal de către Darie Novăceanu și cu accente imprecative de către Ion Brad. Viziunea Daciei Felix apare mai ales în poezia transilvăneană legată de momentul 1977, când ideea unirii Românilor revine obsedant în poeziile dedicate luptelor de dincolo de Dunăre, iar decorul imaginat este vechea Dacie, sugestie folosită de altminteri și de M. Kogălniceanu în titlul revistei întemeiate în 1840, *Dacia literară*. În poezia contemporană motivul *Daciei felix* apare mai ales ca un semn al împlinirii visate de strămoși, ca în aceste versuri ale lui Mihai Negulescu: “E semn de-mpplinire în lutul de grâu,/ Semn de-mpplinire în case./ Căii legendelor scapără-n frâu/ Via adoarme de fete frumoase/”. O “lectură poetică” a Columnei lui Traian am putea numi poeziile în care poeți din diferite generații descifrează din perspectiva actualității sensurile acestei concentrate istorii în piatră: Gh. Asachi în *Oda la Italia* se prezintă ca “un Român al Daciei”, care “vine la străbuni ca să sărute/ Țărâna de pe a lor mormânturi și să-nvețe-a lor virtute”./ Beniuc invită Columna să vadă evoluția Daciei străvechi în socialista eră, să străjuiască de pe cea mai înaltă creastă din Carpați “să poți vedea jur împrejur poporul/ Al cărui act de naștere ești tu.”/Interesantă este asociația lui George Dan: Columna și Coloana nesfârșită a lui Brâncuși se completează reciproc “și amândouă-n creștet ne sprijină tăria/ boltită de la Roma și până-n România/”. Lui Ioan Șerb i se pare că inscripțiile în

Dimitrie Bolintineanu

Cezar Boliac

piatră ale Columnei sintetizează destinul neamului, formulat în această terțină: “Aici prin soare, neguri vei petrece/ De ai să lupți cu dor de-ai tăi, moșie.../ Tu vei rămâne, valu-n veci va trece/”. În poezia lui Adrian Păunescu, Columna devine o metaforă pentru patrie, cu sugestii din Coloana nesfârșită a lui Brâncuși, simbolizând jertfa pilduitoare a “marilor bărbați” ai țării pentru independență și dreptate: “Țara e o columnă cu trunchiu-n Decebal,/ Țara e o columnă cu Decebal în ea,/ Adăugați bărbații cei mari, lui Decebal Columna niciodată nu se va termina.”/

O adevărată obsesie a poezilor atrași de tema dacică este momentul *morții lui Decebal*. Burebista și Zamolxe sunt incomparabil mai puțin evocați și invocați. Boliac face elogiul libertății evocând tărâmul Daciei și aceeași idee va stăruie în poezia lui Ioan Nenițescu care în ciuda unei versificații simpliste gen Bolintineanu, imprimă legendarei morți prin otrăvire sensul demnității naționale: “Iubirea libertății e-al bărbăției semn/ Acel ce-n piept n-o simte, de jug și lanț e demn/”. Din episodul morții regelui dac se desprinde o metaforă, care revine frecvent mai ales în poezia contemporană: Cicerone Theodorescu, Ion Bănuță, George Dan, Aurel Rău, Grigore Hagi, Nicolae Dragoș, Cezar Ivănescu, Adrian Păunescu, Mircea Florin Șandru și alții, dau acestei metafore sensul unei conștiințe neîntrerupt treze veghiind la libertatea neamului. De aceea în poezia lui George Dan el este “una din legendarele pietre”, unul dintre stâlpii de foc al mândrei Vetre”, iar în altă poezie ideea libertății testamentar transmisă de strămoși și împlinită azi este exprimată în versuri de senină satisfacție: “Și azi căutăm capul tău, Decebal/ Pe banii de aur de sub pământ/ Peste lume se-aude ecoul/ Coborînd de pe Muntele sfânt./ Poporul tău este bine, să știi/ Peste câmpie grâul e în urcare/ Pământul în lumina de zi/ E

plin de pace și de alinare./” Momentul anterior morții lui Decebal a atras de asemenea pe câțiva poeți, care au evocat secvența unor discursuri dinamitarde și bărbătești unde se condamnă cu tărie trădarea și se elogiază rezistența națională, sacrificiul suprem în numele libertății patriei.

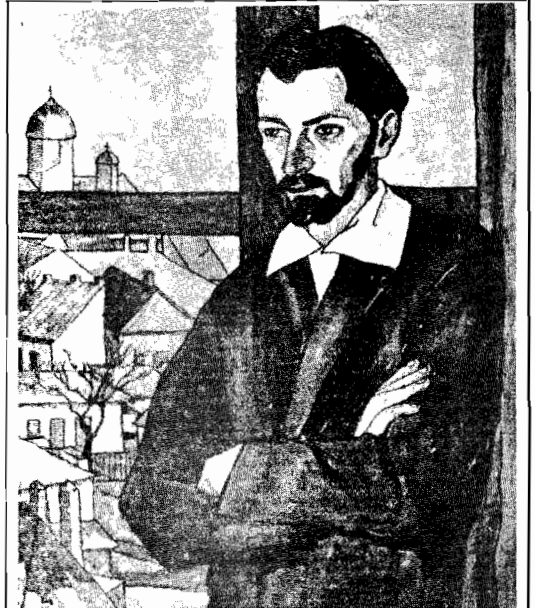
Aron Densușianu pune în gura lui Decebal cunoscutele cuvinte din *Răsunetul* lui Andrei Mureșanu, ușor schimbate: “Murim mai bine-n luptă cu gloria deplină/ Decât să fim sclavi Romei în vechiul nost pământ”./ Cea mai reușită poezie pe această temă, o capodoperă a poeziei patriotice românești, este fără îndoială *Decebal către popor*, în care sobrietatea discursului este susținută de energia cuvintelor - îndemn și interogație: “Ei sunt Romani/ Și ce mai sunt?/ Nu ei, ci de-ar veni Cel-Sfânt,/ Zamolxe, c-un întreg popor/ De zei, i-am întreba: Ce vor?/ Și nu le-am da nici lor pământ,/ Căci ei au cerul lor!” Temă mai puțin exploatată, Decebal vorbind oștenilor, o regăsim în poezia contemporană la Marin Mincu, care imaginează “*Ultimul cuvânt al lui Decebal către ai săi*”, în care ideea existenței și morții demne și libere este corelată de creșterea semnificației ei în posteritate: “Noi nu suntem nimic când clipa ne uită,/ rămâne doar aerul/ în care am fost./ Acest aer e totul; crește în el fapta/ însămânțând ființa noastră în viitor”/.

O perspectivă nouă în tema dacică aduce Lucian Blaga. După opinia lui Paul Anghel “într-un anume sens toată lirica blagiană e subsumabilă mitului dacic și continuă pilduitor doctrina filosofului ctitor al spațiului mioritic”. În poezia lui Blaga Dacii nu vor exista doar prin momentul morții sau prin războaiele daco-romane care-i aduc în istorie, ci și prin precedența lor de calm și cugetare. Dacii sunt o *natură gânditoare* la Blaga, eternitatea lor îmbracă toate formele existenței, înfrățirea cu pământul căpătând atribute caracteristice. Cioplitorul din drama *Zamolxe* spune despre Daci: “Aicea nu mă simt împrejmuț de oameni,/ ci așa de mult în mijlocul naturii/ încât mă mir că ei nu au mănunchi de mușchi pe cap/ în loc de păr - ca stâncile”...Aceeși idee apare în poezia lui Vasile Zamfir în care “pământul țării-i marea moștenire/ pe care ne-o lăsau străbunii Daci pe scut/, pentru că ei urcau la munte cu turmele și se-nfrățeau cu el”. Din acest sentiment al “înfrățirii cu pământul” derivă *ideea dacică a statorniciei* cu ecouri în poezia lui Duiliu Zamfirescu, Dumitru Ciurezu, Cicerone Theodorescu și Ion Brad. Unul dintre acești poeți, Dumitru Ciurezu, vorbind despre “satul său sărac fără hrisov”, arată că atestarea lui documentară nu-i pergament”, ci “sânge, arșiță și istov”.

Frecventă este invocarea sentimentului dacic în dialectica trecut-prezent cu sensul dinamizării energiilor prezentului, mobilizării lor la realizarea unor idealuri mărețe, împliniri hotărâtoare pentru destinul poporului. Asachi invoca Dacia Felix pentru a îndemna la Unirea principatelor. Sentimentul libertății dacice este adeseori invocat în poezia anului 1940, când Transilvania este sfâșiată printr-un act nedrept și samavolnic. La Emil Botta dintr-o îngemănare de cuvinte antonime Bob-Codru, reiese o metaforă din care țășnește nădejdea apropiatei dreptăți. “Bob Codru cum te suferi supus/ și vânzării dat, singurel sub lună?/ O, frăție, de-am fi

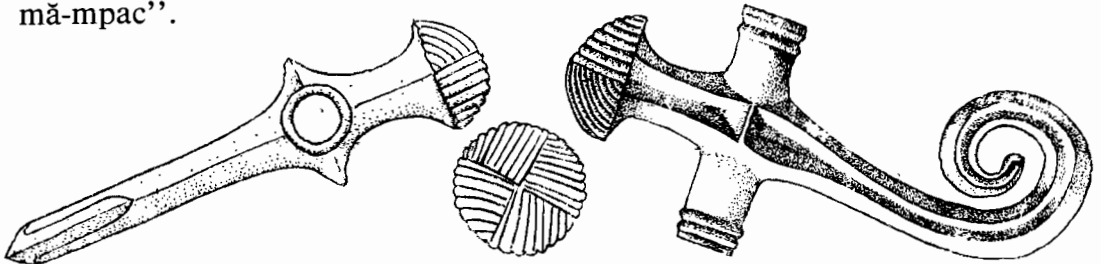
Lucian Blaga

Vlad Voiculescu

împreună/ pe muntele Daciei, sus!”. La Ion Bălan, în poezia *Tracii* într-o adresare directă, restriștea momentului greu trebuie înlăturată prin sevele ce vin din aurul tracic subpământean: “Țara mea cu fața întristată/ Din anul una mie nouă sute patru zeci/ Din aurul tracic subpământean/ Iți culege seva în inima ta de veci”/. La douăzeci de ani de la izgonirea fascismului, Geo Dumitrescu închină o odă Columnei libertății, stăruind în ideea că “Cei douăzeci se trag din două mii: / porni de mult istoria pe-acî/ n-a fost pustiu aici, nici fund de zare,/ bărboșii mei părinți credeau în soare/ și ca și mine, slobozeau spre cer/ săgețile și urletele lor”./ Ridicarea tradițiilor trecutului la înălțimile prezentului apare și în poezia lui Dan Mutașcu *Aici în Dacia nepieritoare*, în care “dăm stirpe nouă, stemă ce nu moare/ trecutului cu nins de catedrale,/ prezentului cu salv-conduct de soare”./

Sentimentul dacic a oferit reușite majore liricii patriotice românești, sintetizând dialectica trecut-prezent, într-o idee a devenirii și permanenței istorice, a mesajului de prietenie și bună conviețuire cu toate popoarele lumii, așa cum apare el în una din cele mai frumoase poezii din lirica actuală: “Slav așa fi fost, de nu eram latin/ latin așa fi fost, de nu mi-ar zice dac -/ dar a ieșit așa: să fiu Român -/ și vreau cu toată lumea să mă-mpac”.

TRACI ȘI PELASGI

Radu Vulpe

Printre neamurile care au venit în contact cu Tracii se impun în mod deosebit atenției noastre Pelasgii, popor de egală importanță atât pentru istoria cea mai veche a Traciei, cât și pentru aceea a Greciei. Deși tradiția îi așează în jurul Mării Egee, noi îi cunoaștem prin intermediul unor legende, foarte variate și câteodată contradictorii sau din textele autorilor clasici greci, care de obicei nu fac altceva decât să încerce să pună de acord legendele cu propriile lor raționamente. În antichitate Pelasgii erau socotiți în general ca primii locuitori ai Greciei sau, în orice caz, ca predecesori ai Elenilor.

Originea Pelasgilor este obscură chiar și în legende, care îi așează peste tot: în Grecia continentală, în Peloponez, Tesalia, Macedonia, Tracia, Asia Mică, în Arhipelag și chiar în Creta; totuși trebuie să remarcăm o anumită insistență privind așezările lor din Tesalia și Epir, unde li se atribuia oracolul de la Dodona. Legenda Pelasgilor cuprinde și Italia, în urma expansiunii elenice în această direcție și din cauza obiceiului Grecilor de a numi "Pelasgi" orice popor foarte vechi despre care nu aveau știri precise.

Limba Pelasgilor este și ea un mister. Herodot și Tucidide, autorii cei mai demni de încredere dintre cei care vorbesc despre Pelasgi, spun doar că era o limbă barbară, adică ne-grecescă, și nimic mai mult. Izvoarele concrete literare și epigrafice, nu dau nici o știre sigură, care să poată constitui o bază solidă de discuție, astfel că s-ar putea conchide că problema pelagică are exclusiv un caracter mitologico-istoric, și nu reprezintă o problemă lingvistică, cu toate încercările remarcabile ce s-au făcut în acest domeniu.

Discuțiile moderne asupra Pelasgilor conțin diverse conjecturi în funcție de preferința pentru modurile de interpretare a datelor transmise atât de nesatisfăcător de izvoarele clasice. Conform uneia din ipoteze ar fi vorba de un nume cu o accepțiune nedefinită, dat unui grup de popoare

egee, care ar fi cucerit Grecia și Peloponezul în mileniul III î.e.n.; printre acestea cei vechi aminteau alături de Pelasgi, pe Cari, Lelegi, Driopi etc. Alți cercetători moderni au văzut în Pelasgi primul val de Eleni, în timp ce alții consideră că "Pelasgi" nu e decât un nume mitologic, lipsit de orice realitate. Majoritatea specialiștilor au acceptat însă părerea că avem a face cu un popor real, cu istoria și spațiul său de expansiune, cu limba sa, până azi complet necunoscută. Se admite în general că într-o anumită perioadă a dezvoltării sale, acest popor a cunoscut talasocrația și că a stăpânit întreaga Mare Egee și litoralul său până în interiorul Greciei, insulele și partea meridională a Peninsulei Balcanice, precum și Asia Mică de apus. El ar fi atins apogeul în mileniul III î.e.n., în orice caz înainte de venirea în Grecia a primilor Eleni, Aheii.

În comunicarea noastră ne vom limita la Pelasgii care locuiau pe litoralul trac și în imediata lui vecinătate. Izvoarele furnizează știri foarte interesante privitoare la expansiunea lor dinspre regiunea nordică a lumii egee. Acești Pelasgi apar, cum am spus, în Epir, unde întâlnim cultul lui *Zeus Pelasgos* la oracolul din Dodona, și în Tesalia, unde se afla până în epoca istorică un ținut numit *Pelasgiotis*. Dar Pelasgii locuiseră și în întreaga Macedonie (inclusiv Peonia) și le aparțineau regiunile sudice ale Traciei cu așa-zisa Deltă a Bizanțului, și, bineînțeles, toate țările din Asia Mică de pe litoralul Mării Egee. Homer îi pomenește de trei ori în Iliada și o dată în Odiseea; de la el aflăm că Pelasgii și Tracii au dat ajutor cetății Troia asediată de Aheii. Herodot amintește că în vremea sa Pelasgii mai locuiau orașul Creston de la vărsarea râului Strimon și localitățile Plakie și Skylake pe coasta asiatică a Propontidei. După Tucidide Pelasgii mai locuiau încă în sec. V î.e.n. în peninsula Acte din Calcidica în 5 localități pe care el le enumeră. Pelasgii au lăsat până în epoca clasică urme ale șederii lor în insulele nordice din Marea Egee, de exemplu Lemnos, Imbros și Samotrace, unde celebrul sanctuar cabiric era considerat de origine pelasgică.

În toate aceste locuri Pelasgii au venit în contact cu populațiile băștinașe, a căror realitate istorică nu poate fi pusă la îndoială, de exemplu, în primul rând cu Tracii. În izvoare Pelasgii apar adesea asociați cu Tracii; de exemplu Strabo povestește că, împreună, aceste două popoare au alungat pe Fenicieni de la Teba. Se vorbește de asemenea de venirea Pelasgilor și Tracilor în Attica, înainte de invazia ioniană care i-ar fi alungat. În războiul troian, așa cum am spus, Homer relatează că cetatea asediată primea ajutoare atât de la Traci, cât și de la Pelasgi.

Toate aceste informații, împreună cu atâtea alte indicii privind relațiile lor foarte strânse ridică întrebarea principală a comunicării noastre: în ce raport se aflau Tracii și Pelasgii? Erau ei un singur neam, cu aceeași origine, limbă și civilizație, cum s-a putut crede într-un anumit moment? Sau erau două popoare cu totul diferite care, după un prim contact, desigur ostil, au ajuns la o înțelegere și la o colaborare trainică, așa cum rezultă din majoritatea cercetărilor? Erau două popoare diferite, dar înrudite prin anumite trăsături lingvistice și prin unele tradiții spirituale sau nu

aveau nimic comun? Pelasgii au venit, ca și Tracii, de la nord sau din Asia Mică, cum sugerează atâtea indicii?

Departa de mine gândul de a prezenta adevărata soluție a acestei probleme atât de spinoasă, dezbătută sub toate aspectele; mă voi limita doar la enunțarea poziției mele în această chestiune atât de controversată. E vorba desigur de opinia unui istoric, care are cea mai mare stimă pentru lingviști, cei mai indicați să spună un cuvânt decisiv în acest domeniu, dacă n-ar lipsi din păcate datele materiale necesare.

Mă declar de acord cu ipoteza că erau două popoare diferite, plecate din direcții opuse și care au ajuns în cele din urmă să stăpânească același teritoriu. În mileniul III î.e.n., talasocrația pelasgică din Marea Egee a ajuns la apogeu dominând întreg Arhipelagul și toate țările situate pe coastele acestei mări, inclusiv Tracia meridională. Ulterior s-a produs invazia popoarelor indo-europene de la nordul Dunării, printre care și Tracii, care au ocupat cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice până la Marea Egee; ajungând în înaintarea lor până în Asia Mică, i-au supus pretutindeni pe Pelasgi, așa cum, în aceeași epocă (în jurul anului 2000) făcuseră și Aheii în Grecia. Tot ca și aceștia Tracii și-au însușit civilizația superioară a învinșilor pentru a crea *facies*-ul micenian al splendidei civilizații preeleneice și Tracii au suferit o puternică influență a Pelasgilor învinși, care aveau, fără îndoială, un nivel destul de ridicat de tradiții spirituale moștenite de la civilizațiile egeice și mai ales de la cele asiatice.

Aceste influențe sunt deosebit de clare în religie. La originile Tracilor și Aheilor găsim zei și culturi trace care nu corespund cu mentalitatea indo-europeană. Misticismul din Tracia, atât de evident în cultul lui Dionisos-Sabazios și în tradiția potrivit căreia misterele eleusine au fost instituite de regele trac Eumolpos, nu poate proveni decât dintr-o sursă asiatică prin intermediul Frigienilor traci orientalizați, dar și (sau poate în primul rând) prin intermediul Pelasgilor. Tracii meridionali se bucurau în legendele antice de un mare renume ca creatori de muzică și poezie (Orfeu, Musaios, Thamyris). Pieria, ținutul de lângă Olimp, patria Muzelor, a fost locuită cândva de Traci. Inventarea unor instrumente muzicale a fost de asemenea atribuită acestui popor. Se știe însă că în epoca istorică Tracii nu mai ajungeau la acest nivel. Fără îndoială, avem a face cu calități ale Pelasgilor, care după ce fuseseră supuși de Traci, apăreau sub numele lor. Același lucru se poate spune despre manifestările mistice înainte de adoptarea lor de către Traci. De altfel toți Pelasgii din ținuturile trace s-au tracicizat menținându-și însă vechile obiceiuri.

Rămâne problema limbii. În timp ce limba tracă ne-a lăsat un material onomastic destul de bogat și de sigur care dovedește că era o limbă indo-europeană de tip *satem*, în schimb pentru limba pelasgică lipsește orice informație antică. E adevărat că în insula Lemnos, considerată până într-o epocă destul de târzie ca patrie a Pelasgilor, a fost descoperită o inscripție în alfabet grecesc din sec. VI î.e.n.; o putem citi, dar nu știm în ce limbă e scrisă și deci nu se poate traduce. Nu e ușor să fie atribuită Pelasgilor, având în vedere că pe această insulă au debarcat și pirații

Tirreni-Tirseni, provenind de la Tirra-Tirsa, din Asia Mică, de unde erau originari și Etruscii, numiți adesea Tirreni. Intrucât inscripția conține fapte lexicale și gramaticale asemănătoare cu numeroasele inscripții etrusce din Italia - și ele intraductibile - se impune ipoteza unei origini lidiene-tirreniene a inscripției din Lemnos, dacă nu chiar o origine etruscă. Pe de altă parte nu poate fi cu totul exclusă nici ipoteza că ar fi scrisă în limba pelasgică; în acest caz ea ar fi o limbă asianică, soră cu etrusca, lidiana, liciana, cariana etc. Dar în această eventualitate ne-am întoarce la vechea ipoteză, dominantă într-o vreme și încă neabandonată, potrivit căreia pelasgica n-ar fi fost o limbă indo-europeană.

Această ultimă concluzie negativă, împărțită de aproape toți cercetătorii, se baza pe constatarea că în toată zona indicată de izvoare ca fiind locuită de Pelasgi, apar toponime cu sufixele *-sos*, *-ssos*, *-ntos*, *-nthos*, *-ttos*, de exemplu, *Halicarnassos*, *Ephesos*, *Salmydessos*, *Corinthos*, *Perinthos*, *Probalinthos*, *Hymettos*, *Lykabettos*; s-a observat de asemenea că anumite toponime, de exemplu *Larissa* "cetățuie" apar nu numai în Tesalia, ci și în numeroase alte localități din Grecia și Asia Mică. Intrucât sufixele menționate au fost găsite și în inscripțiile hitite din Anatolia, scrise într-o limbă desigur indo-europeană, interpretarea limbii pelasgice ca un idiom ne-indo-european e considerabil compromisă. De aici nu rezultă însă că ar fi fost o limbă identică sau asemănătoare cu traca. Dimpotrivă, în marea familie lingvistică indo-europeană, cele două limbi au fost desigur foarte diferite, ca și popoarele ce le vorbeau. Nu e necesar să se renunțe la ipoteza originii asiatice a Pelasgilor pentru a considera că au coborât de la nord, asemenea Tracilor. Neamul pelasgic se putea forma foarte bine și în Asia Mică din amestecul dintre Hitiți și populațiile băștinașe.

Chiar dacă am accepta că limba pelasgică e de origine indo-europeană, în ipoteza improbabilă că ar aparține unui val nordic anterior Tracilor și Aheilor, aceasta n-ar schimba cu nimic datele problemei. raporturilor traco-pelasgice.

Indo-europeni sau nu, e cert că Pelasgii au ocupat Tracia meridională și restul bazinului Mării Egee cu mult înainte de sosirea Tracilor; cultura lor era mai înaintată și avea rădăcini orientale. In cele din urmă Pelasgii au fost înghițiți de imigrația tracă fără să dispară în masa învingătorilor, înainte de a le fi transmis valorile unei superiorități spirituale.

Consider de datoria mea să semnaliez unele exagerări moderne privind aria de răspândire a Pelasgilor și influența lor culturală spre nord. Unii cercetători din secolul trecut au încercat să atribuie Pelasgilor toate civilizațiile neolitice din Europa anterioare expansiunii indo-europene. O atare idee nu e sprijinită de nici un izvor antic, nici măcar de cele mai fanteziste. Toți autorii antici consideră că înaintarea Pelasgilor de la Marea Egee spre nord s-a oprit pe linia munților Balcani (Haemus). In aceste izvoare nu se poate găsi nici o dovadă a prezenței Pelasgilor în Dacia, în ciuda anumitor conjecturi moderne, rod al unei imaginații înflăcărare, după care Dacii și Geții ar fi fost continuatorii Pelasgilor și ai remarcabilei lor civilizații.

O șampilă paleocreștină descoperită în așezarea daco-romană din satul Jabăr

Ioan Stratan

Așezarea despre care este vorba în articolul de față se află pe teritoriul satului Jabăr, comuna Boldur, județul Timiș, la locul numit de localnici *Cotun*. Satul Jabăr se află amplasat în lunca inundabilă a Timișului, pe terasa inferioară, unde se formează un fel de prispă colinară piemontană în prelungirea dealurilor Sacoșului (1).

Așezarea suprapune locuiri mai vechi (Criș, bronz). A fost descoperită în vara anului 1978. În toamna aceluiași an - luna noiembrie - am executat un sondaj limitat, de salvare, care a inclus două suprafețe (șanțuri), primul în partea nord-vestică și al doilea pe latura sudică a proximei așezări, totalizând 36 m.p.

În toamna anului 1979, luna noiembrie, au fost programate cercetări și săpături sistematice, urmărindu-se întinderea așezării, precizarea culturii materiale și epoca locuirii, în care scop au fost delimitate nouă porțiuni și s-au săpat trei casete.

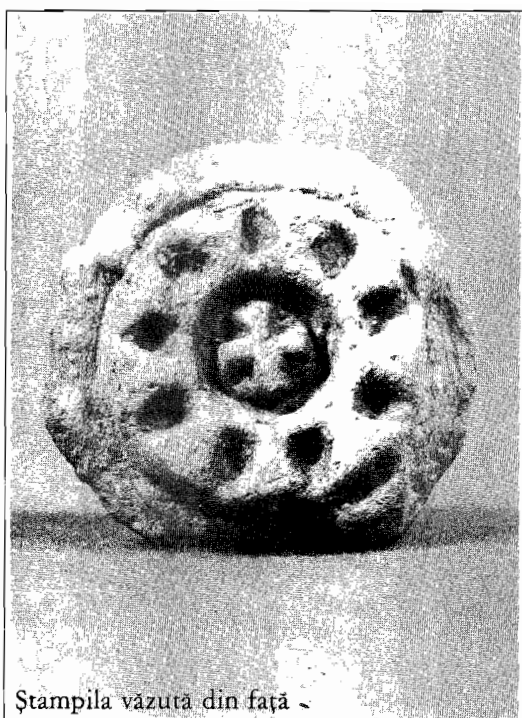
Amplasarea șanțului I, în nord-vestul așezării a surprins un bordei în formă rectangulară de 5,5 m lungime pe 2,95 m lățime, orientat est-vest, având o vatră de foc circulară din pietre de râu lutuite, cu diametrul de 0,80 m în jurul căreia s-au găsit numeroase fragmente ceramice de factură dacică târzie și daco-romană, de la vase de diferite forme și mărimi, bucăți de zgură metalică, lut ars până la vetrificare, provenind de la cuptor de redus minereu de fier și de la atelier de fierar, oase de animale domestice (bovine, ovi-caprine, porcine etc.) și bucăți de cărbune.

Complexitatea materialului arheologic indică destul de clar că așezarea aparține unei populații autohtone, daco-romane rămasă pe loc la evacuarea ordonată de împăratul Aurelian, fiind vorba de o așezare întinsă, răspândită pe o suprafață imensă, cu locuințe în semibordee, și care se ocupa cu agricultura și creșterea vitelor, ca ocupație principală și cu alte îndeletniciri secundare.

Agricultura este argumentată prin impresiunile de păioase în chirpiul provenit din lipitura de la pereții bordeiului, dar și prin fragmentele ceramice provenind de la vase - chiupuri - de mai mari dimensiuni, lucrate la roată, din pastă sură și cenușie, ce serveau la păstrarea cerealelor.

Ștampila văzută din profil

Ștampila văzută din față

Inventarul osteologic dovedește creșterea animalelor, dar în același timp putem vorbi și de torsul lânii și al inului, țesut și împletit, prin prezența fusaiolelor descoperite în așezare.

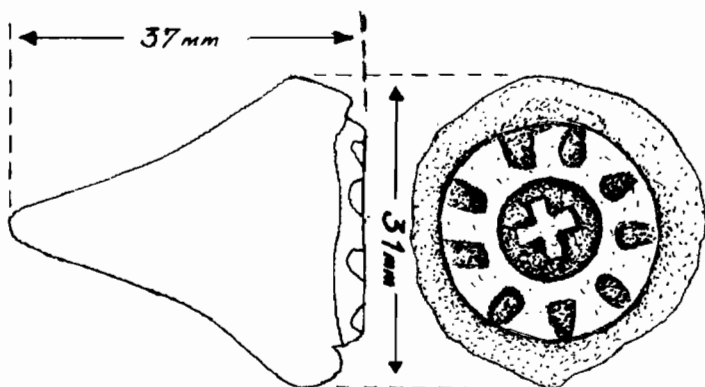
O îndeletnicire rentabilă a fost, credem, și pescuitul în râul Timiș, care curgea la circa 900 m de așezare.

Olăritul se documentează prin descoperirea unui cuptor de ars vase ceramice în punctul "Bejan", la circa 750 m spre nord de așezarea din Cotun.

Deasemenea prelucrarea fierului este remarcată prin intensitatea zgurii metalice de la cuptorul de redus minereu de fier, aflată pe întreaga suprafață a așezării, cu deosebire însă pe partea sud-estică.

Ceramica descoperită este tipică așezărilor daco-romane și geto-dacice târzii, ceramică de la vase mijlocii, de formă borcan, cu alveole pe curbura vasului și pe buză, din pastă grunțuroasă, grosolană, lucrată cu mâna, iar pasta de tradiție daco-romană, din pastă fină, cenușie, mai rar ornamentată, lucrată la roată.

Toate aceste urme, care abia încep a fi cunoscute - cercetările și săpăturile noastre fiind abia la început - arată că Geto-Dacii au folosit terasele naturale din culoarul Timiș-Bega și ale afluenților săi, bogate în pășuni, potrivite pentru agricultură și creșterea vitelor, încă înainte de ocupația romană, întemeind o salbă de așezări înfloritoare, pe cale de progres economic, cultural și politic la Sacoșul Mare (2), Soșdea (3), Pădureni (4), favorizate în dezvoltarea lor economică și de apropierea unor zăcăminte fieroase (Nădrag, Ocna de Fier), cu posibilități lesnicioase de aprovizionare, care au permis dezvoltarea unei bogate metalurgii a fierului.

Planșa nr. 1. Fig. nr. 3.

Interesant este însă faptul că, între materialele arheologice descoperite în așezarea daco-romană de la Jabăr, se află și o ștampilă paleocreștină din lut, de o importanță deosebită pentru cunoașterea răspândirii creștinismului în Dacia și a continuității poporului român, în vatra străbună traco-daco-romană, de peste două milenii.

Ștampila, descoperită în bordeiul din șanțul I, în stratul de cultură II daco-roman este confecționată din lut roșu fin, are formă rotundă și diametrul de 31 mm. În mijlocul ștampilei e înscris un cerc cu diametrul de 9 mm, în care se află o cruce cu patru brațe egale, drepte, de 3 mm. Al doilea cerc, care îl încadrează pe primul, ocupă restul spațiului; are marcate nouă figuri trapezoidale pe banda lată de 4 mm. Marginea ștampilei are șirbituri în unele locuri. Partea care formează mânerul este rotundă, de formă tronconică, cu capătul turtit și are o lungime de 37 mm.

Forma însemnului - cruce - nu lasă nici o îndoială asupra caracterului creștin al piesei, de a se aplica pe pâinea rituală, folosind la săvârșirea sfințelor taine. Cele nouă figuri trapezoidale, care înconjoară cercul cu cruce, par a reprezenta "cele nouă cete ale sfinților" care simbolic "la proscomidie" se detașează în părțile din prescură prevăzută cu ștampila rituală (Pl. nr. 1, nr. 1, 2 și 3).

Descoperirea acestei piese în așezarea săpată de noi, presupune că aici a existat o comunitate creștină timpurie, organizată în rândul populației autohtone daco-romane, rămasă pe loc după evacuarea aureliană și care continuă să locuiască în această așezare sătească. Comunitatea pare a fi fost constituită în vremea lui Constantin cel Mare, după edictul de la Milan (313) dat de acesta cu privire la libertatea credinței creștine, dovedită credință oficială sub urmașii săi, Constans și Constantius II, care o susțin și o propagă, în locul păgânismului în declin (5).

Inventarul materialelor arheologice descoperite în același context cu ștampila - ceramică daco-romană de culoare cenușie și roșcată, din pastă

fină lucrată la roată - dovedește apartenența acestei populații Daco-Romanilor rămași pe loc, care și-au continuat viața liberă, desăvârșindu-și în continuare o cultură materială și spirituală proprie, autohtonă, daco-română, ce nu putea fi contestată.

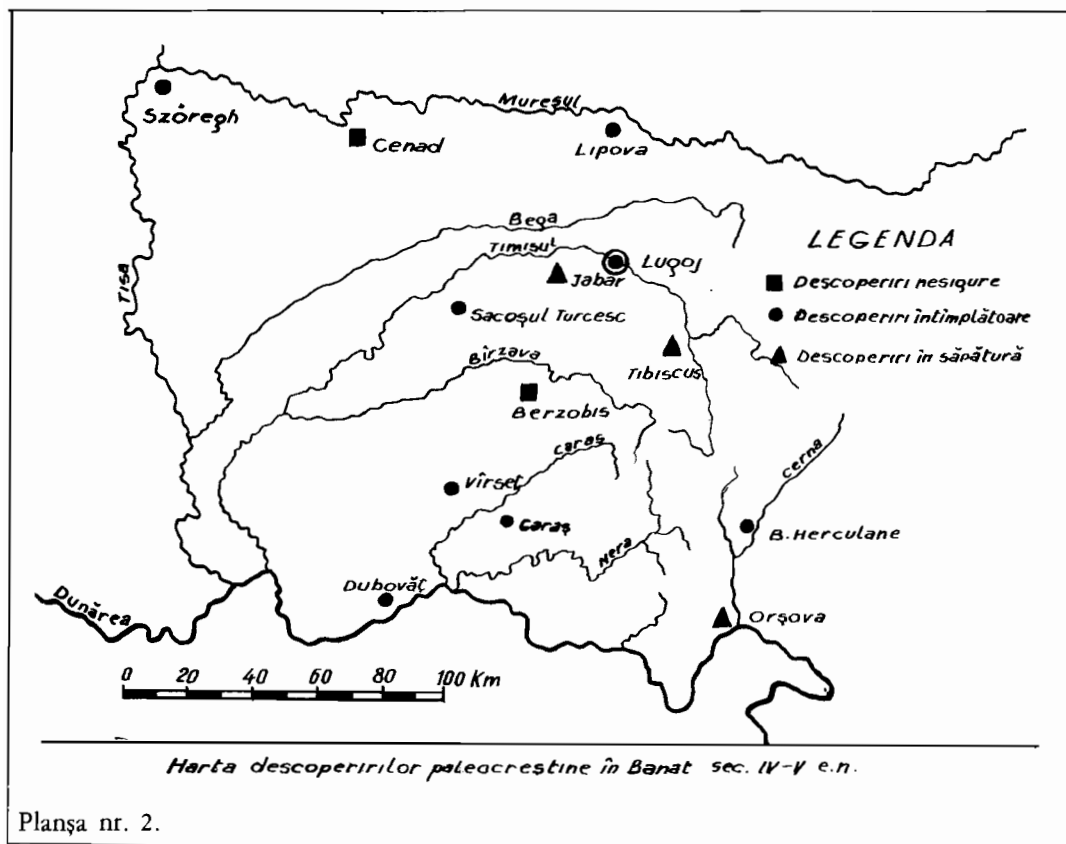
*
* * *

Ștampila descoperită la Jabăr este o a doua descoperire paleocreștină într-o așezare săpată sistematic în Banat (6), cu continuitate de viață și după renașterea aureliană și prima de acest fel - cu scopul ritual creștin -, celelalte descoperiri paleocreștine din Banat sunt întâmplătoare, și reprezintă mai mult obiecte de podoabă, care nu întotdeauna sunt autohtone.

Forma, cruce cu patru brațe egale, drepte, este semnalată în lumea greco-romană și în orient, la sfârșitul secolului II și începutul secolului al III-lea al e.n.

Din orient, o ștampilă similară publică Oscar Wulff. Piesa publicată de el are aproximativ aceeași formă și întrebuințare, folosită și de populația coptă. Obiectul se află în Muzeul din Cairo și este datat secolul VI-VII.

În țară, exemplarul nostru are analogii cu ștampila paleocreștină

Planșa nr. 2.

descoperită în cimitirul de la Palatca (8), jud. Cluj. Cercetătoarea Ioana Câmpeanu-Hica o datează în sec. al IV-lea e.n. și crede că a fost folosită tot pentru ștampilarea pâinii rituale “hostie”.

Analogii apropiate cu ștampila descoperită de noi, are și “Capacul de vas din lut cu cruce”, descoperit în săpăturile din castrul roman Tibiscus, de la Jupa, de lângă Caransebeș, județul Caraș-Severin, care este datat la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea e.n.

Având în vedere analogiile prezentate mai sus și ținând seamă și de materialele arheologice asociate, în contextul în care a fost descoperită, ștampila paleocreștină descoperită în așezarea daco-romană de la Jabăr, jud. Timiș, momentan și cu rezerve, o datăm provizoriu în a doua jumătate a secolului al IV-lea sau la începutul secolului al V-lea al e.n.

Ca încheiere, constatăm că, pe teritoriul Banatului, până în prezent, au fost descoperite un număr de 10 obiecte paleocreștine sigure, după opinia cercetătorilor: Băile Herculane, Orșova, Sacoșul Turcesc, Lipova, Tibiscus (Jupa), râul Caraș, Jabăr, Dubovăț, Vârșeț, Szöreg și două obiecte nesigure: a. baptisteriul reînnoit pe un vechi baptisteriu, la Cenad și b. lanțul de fier și lampa, descoperite în ruinele de la castrul Bezobis, semnate de istoricul bănățean Ion Dimitrie Suci (9), asupra cărora, până în prezent, cercetătorii nu s-au pronunțat dacă sunt sau nu creștine (Pl. 2).

Observând harta cu amplasarea localităților în care au fost descoperite obiecte paleocreștine, observăm că ele sunt amplasate în toate zonele geografice: în părțile deluroase ca și în cele de câmpie, în nordul, sudul și centrul regiunii bănățene.

NOTE

1. Vintilă Mihăilescu, *Geografia fizică a României*, București, 1969, p. 80.
2. Ioan Stratan, *O așezare dacică descoperită la Sacoșul Mare*, în “Drapelul Roșu”, an XX, nr. 6126, din 12. 11. 1964, p. 3.
3. Ioan Stratan, *Descoperiri arheologice la Soșdea*, în “Flamura”, Reșița, an. XX, nr. 2718, din 11.8.1973, p.3.
4. Pongratz Maria, *Descoperirea unei așezări dacice la Pădureni*, în “Elöre”, nr. 3294, din 29.5.1958, p. 4. Ioan Stratan, *Așezarea geto-dacică de la Pădureni*, în manuscris.
5. *Istoria României*, tratat în patru volume, Editura Academiei, București, 1960, vol. I, p. 629-635.
6. Prima descoperire paleocreștină în Banat, într-o așezare săpată sistematic, este “Capacul de vas din lut cu cruce”, descoperit de Marius Moga, în săpăturile din castrul roman de la Tibiscus (Jupa), publicat de descoperitor, în *In memoriam Constantin Daicoviciu*, Cluj, 1974, p. 263.
7. Oscar Wulff, *Altchristliche und Mittelalterliche, Byzantinische und Italienische Bildwerke* 1909, Planșa-70, ștampila 1436.
8. Ioana Câmpeanu-Hica, *Das Grabfeld aus dem 4 Jh. u. Z. von Palatca*, în “Dacia”, n.s. XX, 1976, p. 23.
9. Ion Dimitrie Suci, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 26.

ZAMOLXE

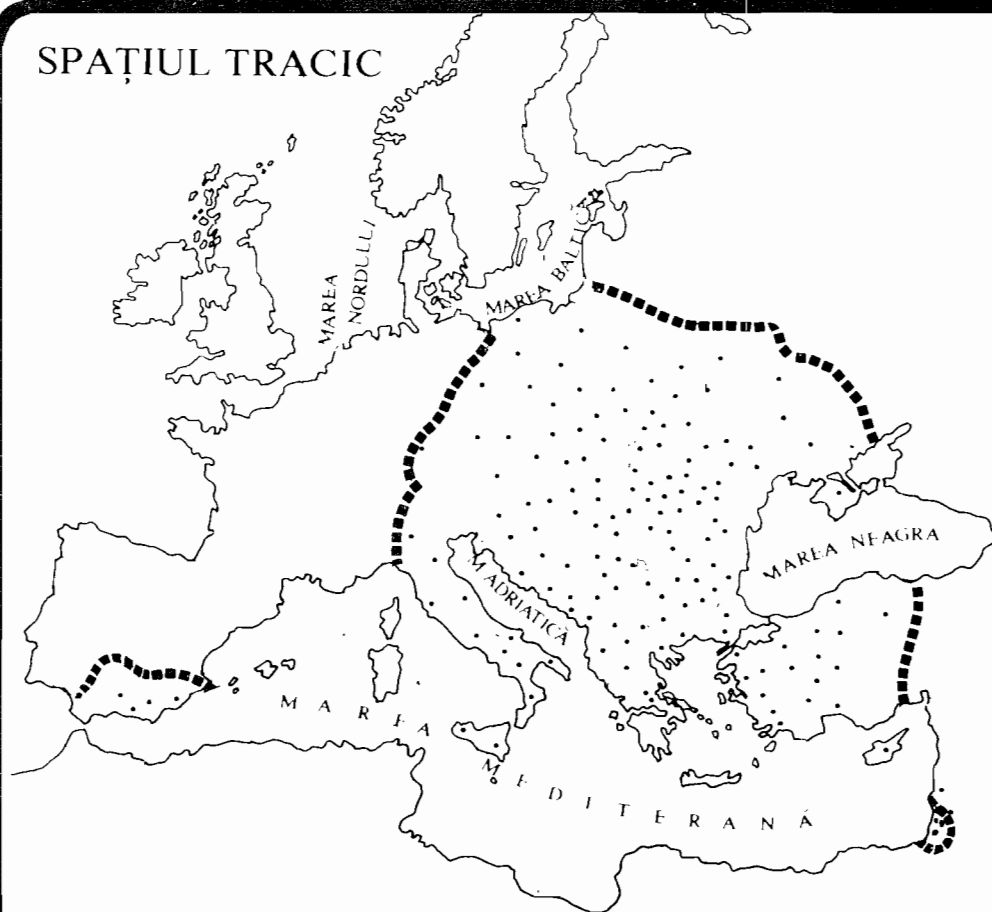
Pământul, afânat până la pulberi,
modelat în clisa de râu,
împrumută și îngroapă chipuri;
pământ, împrejur, prieten,
datorită unei tainice îngemănări
meditând în peșteri, colindând
cu drumeagurile;
pământ - acasă, pământ - leagăn
de cântece și așteptări.

Uită și reîncepe și iar caută
fața din golul chthonian al bunicilor.
Să nu te doară țărâna,
cu meri înfloriți în inimă: Zamolxe.
Să te-nvârți, ca într-o arie
cu grâu de aur, între caii.
văzduhului dac: Zamolxe.

Pe aici ai mai fost, ai rămas
în falii, în ciulini, în bălți cu oieri,
emoționată, repetată la nesfârșit
cununie
cu un foc al pământului,
identic de fiecare dată -
în pieptul bărbos, în plăieșul
neadormit pe un zid de cetate,
în pandurul gășind clipei
nouă configurație
cu o stea și-un trifoi
veșnic norocos printre noi:
Zamolxe.

Valeriu Gorunescu

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

Ioan Buzăși : Sentimentul dacic în poezia românească	1
Radu Vulpe : Traci și Pelasgi	6
Ion Stratan : O ștampilă paleocreștină descoperită în așezarea daco-romană din satul Jabăr, județul Timiș	10
Vasile Gorunescu : Zamolxe	15

NOI TRACII
Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)
Centro stampa B.G. - Via larga 11 Milano